

Dr hab. Katarzyna Parzych-Blakiewicz, prof. UWM
Katedra Teologii Fundamentalnej, Dogmatycznej i Nauk Biblijnych
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

RECENZJA

**dysertacji doktorskiej ks. mgr. lic. Krzysztofa Niźniaka,
pt. *Wychowawczy wymiar objawień Najświętszej Maryi Panny w Kibeho* [Warszawa 2021],
napisanej pod kierunkiem o. prof. UKSW dr. hab. Grzegorza Bartosika**

Praca doktorska ks. mgr. lic. Krzysztofa Niźniaka, pt. *Wychowawczy wymiar objawień Najświętszej Maryi Panny w Kibeho*, powstała pod kierunkiem o. profesora Grzegorza Bartosika, w katedrze mariologii, na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Jest opracowaniem teologicznodogmatycznym. Autor opisuje w niej eklezjalny kontekst objawień maryjnych w Kibeho, wskazując na element duchowej formacji wiernych odniesiony do systemu wychowawczego ks. Jana Bosko. W aspekcie maryjnym jest wyeksponowana kwestia maryjnej pedagogii, obejmująca ludzi współczesnego pokolenia, wierzących i niewierzących. W przekazanych orędziach wybrzmiewa troska o zbawienie każdego człowieka, zwłaszcza w wątku wyjaśniającym konieczność osobistego zaangażowania w moment zbawienia własnej osoby. Aktywność ludzka oznacza dynamikę historiozbawczą odbywającą się w ludzkim etosie, wyrażającym naśladowanie Jezusa cierpiącego i trwanie w szkole Maryi, która przeprowadza przez splot różnorodnych ludzkich cierpień. Teologiczne ujęcie tezy głównej odpowiada modelowi historiozbawczemu, gdyż aspekt dziejowy przeplata się z aspektem ekonomii zbawczej.

Celem naukowym dysertacji jest wykazanie oryginalności i aktualności *systemu przewencyjnego* według ks. Bosko w kontekście orędzia maryjnego z Kibeho. Autor wykazał, że wychowawcza wartość orędzi z Kibeho polega na uczeniu ludzi modlitwy oraz cierpienia, którego owocem jest zbawienie. Wychowanek Maryi z Kibeho jest człowiekiem, który radzi sobie ze skutkami bolesnych wydarzeń życia publicznego, rodzinnego i osobistego. Ten element objawień maryjnych czyni orędzie z Kibeho potrzebnym dla ludzkości czasów współczesnych, która z jednej strony jest doświadczona skutkami okrutnych wojen a z drugiej brakiem odporności na różnego rodzaju słabości i ból. Z tego tytułu dysertacja ks. Krzysztofa Niźniaka jest opracowaniem wartościowym dla teologów szukających sposobów dotarcia do

człowieka z prawdą o zbawieniu i wyjaśnieniem jego natury. W świetle orędzia z Kibeho, ludzie szczególnie mocno cierpiący jawią się jako potrzebni Bogu i światu – Bogu do tworzenia z Nim wspólnoty „otwierającej niebo” dla świata, a światu do „skruszenia” ludzkich serc, aby były wrażliwe na Bożą łaskę.

Ocena strony merytorycznej

Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii i aneksów – taka struktura jest powszechnie przyjęta w konstruowaniu dysertacji naukowych. Wstęp wprowadza w kontekst badań, źródła i obszar badawczy, w który wpisuje się opracowanie.

W pierwszym rozdziale przedstawiono zarys wydarzeń nadprzyrodzonych w Kibeho. W ten sposób Autor przybliży Czytelnikowi dziejowy kontekst doświadczeń religijnych. Opisuje tu przebieg wydarzeń i wizje. W rozdziale drugim jest omówiona treść i cel orędzi. Autor wyjaśnia teologiczne rozumienie tytułu „Matka Słowa”, wyjaśnia wizję smutku Matki Bożej nad złą kondycją moralną świata i referuje maryjne przesłanie nawołujące do nawrócenia i pokuty. Przedstawiona jest tu teologia cierpienia, ukazująca doświadczenia traumatyczne w kontekście misji zbawczej z odniesieniem do zagrożeń wojną i ludobójstwem. Doktorant omawia wychowawczy sens orędzi z Kibeho, koncentrując się na wartości modlitwy i organizacji miejsca na modlitwę. W rozdziale trzecim jest przedstawione stanowisko Urzędu Nauczycielskiego Kościoła w odniesieniu do prywatnych objawień maryjnych w Kibeho. Najpierw są omówione różnice między objawieniem publicznym a prywatnym oraz normy postępowania w sytuacji nadzwyczajnych wydarzeń; następnie system działań i wyniki prac komisji oceniającej wydarzenia w Kibeho, a także dokumentacja aprobująca objawienia oraz szkic teologicznej interpretacji orędzi maryjnych. Rozdział czwarty poświęcono tematowi implikacji pedagogicznych objawień w Kibeho. Tu Matka Słowa jest przedstawiona jako Matka i Uczennica Chrystusa oraz duchowa Matka wierzących. W rozdziale piątym omówiono aktualność systemu prewencyjnego w świetle objawień Matki Słowa w Kibeho. Najpierw został przedstawiony system prewencyjny, wypracowany przez ks. Jana Bosko i stosowany w działalności wychowawczej księży salezjanów. Autor przyjął go jako klucz interpretacji orędzi maryjnych. Następnie zdefiniowano elementy wychowawczego wymiaru maryjnego przesłania, wskazując na: spełnione życie ludzkie, ochronę godności ludzkiej, pobożność maryjną prowadzącą do pokoju w ludzkich sercach i na świecie, prawdziwe człowieczeństwo zrealizowane w zjednoczeniu z Jezusem. Po czym wskazano cechy Maryi jako Matki ukazanej w orędziach z Kibeho, w porównaniu z systemem prewencyjnym ks. Bosko.

Tematyka i cel badań jest godny uwagi. Doktorant wskazał w nich na teologiczną wartość doświadczeń religijnych, które mają zwykli ludzie. Dostrzegł koherencję sprawdzonych zasad wychowania chrześcijańskiego z przesłaniem maryjnym, które jest kojarzone przez ogół wiernych z bezpośrednim niebiańskim pochodzeniem – czyli Boskim autorytetem. W ten sposób wskazał na element ubogacający działania wychowawcze prowadzone przez duchowych synów ks. Bosko i innych pedagogów katolickich. Lektura dysertacji pozwala wyczuć, że intencją Autora było zastosowanie zasad opracowanego i sprawdzonego systemu wychowawczego do interpretacji orędzia maryjnego. Czytelnik trochę się jednak gubi, gdy napotyka rozbudowane opisy wydarzeń w Kibeho i procesu oceny teologicznej, bo może odnieść wrażenie, że ma do czynienia z tematem: *Teologia objawień* maryjnych w Kibeho a nie *wychowawczy wymiar* orędzia. Stąd pojawia się pytanie, czy struktura całej pracy nie powinna być taką, która jest nadana piątemu rozdziałowi, jeśli intencją Autora jest ukazanie *wychowawczego wymiaru* objawień maryjnych? Narracja jest rozwarstwiona merytorycznie, gdyż dwa główne wątki – objawień i systemu wychowawczego – jedynie ocierają się o siebie, jakby Autor obawiał się konkretnego spojrzenia na treść objawień przez pryzmat utworzony z zasad systemu prewencyjnego ks. Bosko. Główny rozdział – piąty – jakby z oporem integruje się z poprzedzającymi go. Z przedstawienia objawień w rozdziale drugim wynika, że cierpienie i modlitwa są głównymi filarami orędzia maryjnego. Jednak w rozdziale piątym, gdzie Autor koncentruje się na kwestii wychowania, brakuje odniesienia do cierpienia.

Zakończenie jest cenną częścią dysertacji. W nim są podane wnioski, wskazujące na osiem wątków, którymi Doktorant określa swoje osiągnięcie naukowe: adekwatność orędzia z programem wychowawczym w duchu systemu prewencyjnego; przyjście Maryi – jako Matki Słowa – do ludów Rwandy, z pocieszeniem i ostrzeżeniem przed tragedią; nawołanie Matki Słowa do nawrócenia, pokuty i modlitwy; wartość teologiczna i egzystencjalna salezjańskiego systemu wychowawczego; zbieżność treści orędzi maryjnych z systemem wychowawczym ks. Bosko, pozwalające nazwać Maryję „Wychowawczynią” pokoleń; odczytanie orędzi z Kibeho w perspektywie Boskiej pedagogii; system wychowawczy oparty na współpracy człowieka z Bożą łaską; określenie „szkoły Maryi” – analogicznie do szkoły ks. Bosko – jako miejsca uczenia się właściwego patrzenia na życie doczesne i wieczne.

Bibliografia jest bogata – polska i obcojęzyczna. Doktorant zebrał najważniejsze pisma i wypowiedzi dotyczące objawień w Kibeho. Uwzględnił także stan badań z zakresu mariologii, objawień prywatnych, osoby ks. Bosko i jego dzieła, wychowania chrześcijańskiego. Wybór źródeł i dobór bibliografii jest wystarczający dla przedstawienia teologii orędzia maryjnego z

Kibeho oraz wychowawczego wymiaru tego orędzia w perspektywie systemu prewencyjnego ks. Bosko.

Ocena strony formalnej

Od strony formalnej, praca zachowuje standardy przyjęte w tego typu opracowaniach naukowych. Docenić należy podsumowania, które Autor dodaje do każdego rozdziału, ujawniają one umiejętność syntezy wiedzy uzyskanej na etapie analizy danych źródłowych.

Język jest komunikatywny, zrozumiały, ale czasem bliższy narracji duszpasterskiej niż naukowej (np. gdy Autor nadużywa pierwszej osoby gramatycznej, zob. s. 15: „Bóg przez całą historię ludzkości, nigdy nie zostawił nas bez opieki”; s. 16: „Bóg objawia nam swój plan dla nas i ukazuje swoją troskę w konkretny sposób”, „Matka Boża przypomina nam i wzywa nas poprzez modlitwę, pokutę i nawrócenie do Boga. Maryja głosi nam dobrą nowinę, że Bóg istnieje i że musimy się do Niego zwrócić na nowo, by odkryć Miłosierną twarz Ojca”; s. 22: „Maryja, jako Matka wychowała swego Syna. Wychowuje także i nas. Zna nasze słabości, wie, jak często zniechęcamy się i tracimy z oczu cel naszej drogi”; s. 217: „Matka Słowa poprzez przekazane słowa pragnie, abyśmy zaangażowali się ponownie w przesłanie Ewangelii”, „Maryja poprzez Nathalie poucza nas, abyśmy budowali lepszy świat, który nie będzie obciążony grzechami...”)

Ponadto w tekście są liczne literówki i niedopatrzona redakcyjna, jak np. brak konsekwencji w stawianiu kropek, czasem niewłaściwie jest użyty myślnik – zamiast półpauzy bez spacji albo dywiz zamiast myślnika, podwójna spacja lub jej brak, przecinek z kropką [.,], podwójny nawias [)]].

Zauważone miejsca, niedopracowane redakcyjnie:

- s. 12 – jest: *Dlatego objawienia prywatne nie mogą zawierać nic, co by było sprzeczne z tym fundamentem wiary*; powinno być: *Dlatego objawienia prywatne nie powinny zawierać nic, co by było sprzeczne z tym fundamentem wiary*,
- s. 13 – jest: *dokonyuwjące się*; powinno być: *dokonujące się*,
- s. 13 – jest: *Bóg wchodząc w dialog zarówno z człowiekiem jak i z narodem, akceptuje go w takiej kondycji, w jakiej aktualnie się znajduje. Co jest akceptowane przez Boga?*,
- s. 15 – brak jednolitości w zapisie skrótów biblijnych; raz po numerze rozdziału jest użyty przecinek a w innym miejscu dwukropek, nie ma też jednolitości w używaniu spacji po przecinku a przed numerem wersetu,
- s. 16 – jest: *Bóg [...] Na wzór matki pochyla się nad swoim dzieckiem* – trochę niefortunna

- wypowiedź, bo brzmi jakoby Bóg wzorował się na kimś, tu: matce. Tymczasem, narracja powinna być odwrotna, to relacje wewnętrzzboskie są wzorem do budowania relacji międzyludzkich,
- s. 20 – jest: *Ks. Joseph Aubry SDB, publikacje również teksty samego księdza Bosko i jego następców*. W zdaniu zabrakło orzeczenia, co powoduje niemożność zrozumienia myśli Autora,
- s. 49 – jest: *Z tego też powody*; powinno być: *Z tego też powodu*,
- s. 52 – jest: *kilku wiarogodnych spostrzeżeń*; powinno być: kilku wiarygodnych spostrzeżeń;
jest: *rosnącą ilość przyjeżdżających osób*; powinno być: rosnącą liczbę przyjeżdżających osób,
- s. 56 – jest: *między sobą*; powinno być: między sobą,
- s. 60 – jest: *aby podjęła podjąć*,
- s. 62 – jest: *ktore uzyskało aprobatę Kosciola* – cztery literówki,
- s. 71 – jest: *Matyja Panna*; powinno być: Maryja Panna,
- s. 72 – jest: *Materializm stał się ich Bogiem*; raczej powinno być: Materializm stał się ich bogiem,
- s. 73 – jest: *ktorego skutkiem*; powinno być: którego skutkiem
- s. 76 – jest: *Na tą wiadomość Nathalie rzewnie zapłakała*; powinno być: „Na tę wiadomość Nathalie rzewnie zapłakała,
- s. 77 – jest: *Potwierdziło to zapowiedz*; powinno być: Potwierdziło to zapowiedź,
- s. 79 – jest: *Umiłowany syn Maryj*; powinno być: Umiłowany syn Maryi,
- s. 79 – jest: *Bez wglądu na typ choroby* – raczej chodzi o „wzgląd” a nie „wgląd”?,
- s. 83 – jest: *okrucienstwa*; powinno być: okrucieństwa,
- s. 87 – jest: *pośrednik między Bogiem i ludźmi*; powinno być: ...między...
- s. 89 – jest: *Modliła się za nich między innymi w modlitwie skierowanej w dniu 6 lutego 1982 roku na zakończenie długiego dialogu z Najświętszą Matką* – zabrakło informacji o tym do kogo skierowana jest modlitwa,
- s. 100 – jest: *ludzkości i świata*; powinno być: ludzkości i świata
- s. 102 – jest: *przedstawienie*; powinno być: przedstawienie
- s. 115 – jest: *Osobę tą powinna*; powinno być: Osobę tę powinna,
- s. 118 – jest: *do oddalenie sprawy*; powinno być: do oddalenia sprawy”
- s. 122 – jest: *ilość osób*; powinno być: liczba osób,
- s. 127 – jest: *między innymi*; powinno być: między innymi,
- s. 161 – jest: *smiercią*; powinno być: śmiercią,

- s. 171 – jest: *różancowej*; powinno być: *różańcowej*,
- s. 178 – jest: *Ojciec święty Benedykta*; powinno być: papież Benedykt – tytułu „Ojciec Święty” używa się w odniesieniu do aktualnego papieża, jeśli zaś już, to poprawną pisownią jest użycie dużych liter,
- s. 180 – jest: *byli ludzi całkowicie*; powinno być: byli ludzie całkowicie; jest: *objwiając się*; powinno być: objawiając się,
- s. 182 – jest: *objwień*; powinno być: objawień; jest: *ze wybiła*; powinno być: że wybiła,
- s. 190 – jest *spoleczny*; powinno być: społeczny,
- s. 191 – jest: *oddziałowuje*; powinno być: oddziałuje,
- s. 191 – jest: *Ojciec Święty Jan Paweł II*; tytuł „Ojciec Święty” przypisuje się aktualnie rezydującemu papieżowi,
- s. 201 – jest: *obecności*; powinno być: obecności,
- s. 204 – jest: *nierozłączna częścią*; powinno być: nierozłączną częścią,
- s. 206 – jest: *W Niej [Maryi] człowiek odnajduje sens swojego życia i odkrywa swoją godność Dziecka Bożego*. – Maryja jest miejscem odnalezienia sensu życia i odkrycia godności dziecka Bożego w sensie wtórnym, z uwarunkowaniem chrystologicznym. Zgodnie ze źródłami teologicznymi, to Chrystus jest wyjaśnieniem sensu ludzkiego życia i godności dziecka Bożego.
- s. 237 – jest: *każdy młody człowiek potrzebują*; powinno być: każdy młody człowiek potrzebuje,
- s. 241 – jest: *prywatnym*; powinno być: prywatnym.

W podrozdziale 3.5. jest tylko jeden podpunkt. W pracy jest kilka powtórzeń, np. o niedostępności dla naukowców dokumentacji znajdującej się w archiwum diecezji Gikongoro i Kongregacji Nauki Wiary. Autor przytacza przekłady wypowiedzi źródłowych, zaznaczając, że jest to tłumaczenie własne – jeśli nie jest to tłumaczenie opublikowane, należałoby podać także brzmienie oryginalne, np. w przypisie.

Bibliografia jest podzielona na pięć części:

- „I. Źródła” – tu są dwa wykazy: A. Źródła dotyczące objawień w Kibeho i B. Źródła dotyczące systemu wychowawczego św. Jana Bosko,
- „1. Dokumenty Urzędu Nauczycielskiego Kościoła” – tu są trzy podzbiory, bez numeracji: Sobory i Synody, Nauczanie papieży, inne,
- „2. Opracowania” – wymienione są opracowania dotyczące mariologii – zwłaszcza objawień maryjnych, św. Jana Bosko i jego dzieła, Rwandy i wydarzeń w Kibeho, działalności wychowawczej salezjanów; nieprawidłowo jest tu wskazana homilia – będąca

wypowiedzią, która nie ma charakteru naukowego, więc nie powinna być wśród opracowań, ale raczej w części „literatura pomocnicza”; nieprawidłowo jest zaliczony do tego wykazu wybór tekstów Jana Pawła II,

- „3. Literatura pomocnicza” – są tu opracowania naukowe i artykuły popularne – jak np. homilie – na tematy mariologiczne, eklezjologiczne, pneumatologiczne, a także dotyczące św. Bosko, duchowości chrześcijańskiej; nieprawidłowo jest tu zaliczona pozycja papieża Benedykta XVI – powinna być wśród dokumentów UNK w części obejmującej wypowiedzi papieskie; według mnie pisma doktorów Kościoła – św. Jana od Krzyża i św. Teresy z Avila – powinny być ujęte wśród źródeł teologicznych, podobne przekonanie mam w odniesieniu do dokumentów wydanych przez zgromadzenia biskupów; dwa razy jest wymieniony *Traktat o doskonałym nabożeństwie do Najświętszej Maryi Panny* – raz wydanie z 2016 a drugi raz z 2013 roku – w pracy nie wyjaśniono dlaczego korzystano z obu wydań.

Niejasna jest numeracja poszczególnych wykazów bibliograficznych: Źródła są oznaczone rzymską „jedyneką” (ta część jest podzielona na A i B), ale potem są części oznaczone cyframi arabskimi: 1, 2, 3, nigdzie nie ma rzymskiej „dwójki”.

Pytania do dyskusji

Lektura dysertacji, pomimo słabszych strony, ujawnia teologiczne kompetencje Doktoranta, odnoszące się do tematyki prywatnych objawień maryjnych, ich oceny oraz interpretacji teologicznej, a także zasad pedagogii chrześcijańskiej w systemie prewencyjnym ks. Bosko. Uzyskane wyniki stanowią wartościowy wkład w stan badań teologicznych w zakresie dogmatycznym, z ukierunkowaniem na potrzeby pastoralne. Tematyka ogólna i wątki szczegółowe przedstawione w pracy, zachęcają do podjęcia z Doktorantem dyskusji poszerzającej i pogłębiającej kontekst badań nad zagadnieniami tworzącymi teologię prywatnych objawień maryjnych w Kibeho. Stąd pytania skierowane do ks. Niżniaka:

1. Jak orędzie maryjne z Kibeho o konieczności cierpienia ma się do teologii Miłosierdzia Bożego, zawartego np. w objawieniach prywatnych św. Faustyny lub modlitwie zawierzenia Jezusowi uczonej przez sługę Bożego o. Dolindo?
2. Jak rozumieć tytuł „współodkupicielka” w świetle orędzia maryjnego z Kibeho?
3. Na czym polega analogia pomiędzy krwią ofiar ludobójstwa w Rwandzie a krwią Jezusa (por. s. 82)?
4. Sanktuarium w Kibeho jest miejscem Międzynarodowej Modlitwy o Pokój w ludzkich

sercach i na świecie, modlitwa ta jest całodobową adoracją Najświętszego Sakramentu. Czy jest program duszpasterski koordynujący ten ruch modlitewny? Jeśli tak, to na czym polega? Jeśli nie, to dlaczego, czy nie jest potrzebny?

Wniosek końcowy

Rozprawa doktorska ks. mgr. lic. Krzysztofa Niżniaka, przygotowana pod opieką naukową o. prof. UKSW, dr. hab. Grzegorza Bartosika, stanowi oryginalne rozwiązanie teologicznego problemu naukowego w zakresie badań teologicznodogmatycznych, ze względu na kwestię mariologiczną. Doktorant wykazał się wystarczającym poziomem wiedzy w dyscyplinie nauk teologicznych, w przedmiocie dotyczącym teologii prywatnych objawień maryjnych, a także umiejętnością prowadzenia pracy naukowej nad źródłami teologicznymi i literackimi w kontekście badań teologicznych o charakterze historiozbowym. W związku z powyższym, rozprawa doktorska ks. mgr. lic. Krzysztofa Niżniaka, pt. *Wychowawczy wymiar objawień Najświętszej Maryi Panny w Kibeho*, spełnia wymogi określone w ustawie z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (art. 13 ust. 1). Uznając ją za wystarczająco dobrą w aspekcie merytorycznym i formalnym, wnoszę do Rady Dyscypliny Nauk Teologicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie o dopuszczenie Autora do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Dr hab. Katarzyna Parzych-Blakiewicz, prof. UWM

Olsztyn, 14 X 2021 r.